

Kőrös Kata – Somogyi Tamás – Takács Dániel

Adattármustra. Zene

A sorozat egyes számaiban független szakértők értékelik a magyar nyelvű internet könyvtári szempontból fontos tartalomszolgáltatásait megadott szempontok szerint; ez alkalommal a magyar zenével kapcsolatos információforrásokat. A bírálatok a használók számára fontos kezelőfelülettel, keresőrendszerrel, tartalommal és metaadatokkal foglalkoznak. Az értékelések egyrészt segítséget nyújtanak a rendszerek minél eredményesebb használatához, másrészt felhívják a fejlesztők és karbantartók figyelmét a szolgáltatás hiányosságaira, a jövőbeli minőségi javítások érdekében.

Magyar Népzenei Archívum

Honlap: <http://www.nepzene.kfki.com>
Értékelés dátuma: 2007. október 29.
Értékelő: Kőrös Kata

Általános értékelés

A *Magyar Népzenei Archívum* a 2001-ben megjelent *Régi magyar népdaltípusok* multimédiás CD-ROM internetre átdolgozott változata. A CD-ROM pontos adatai nem szerepelnek az oldalon. Az adatbázis a *KFKI Számítástechnikai csoport* fejlesztése, a bevezető szöveget követő egyik csatló az ő oldalukra mutat. Nem egyértelmű, hogy a csoport mely tagja felelős a fejlesztésért, a CD-ROM kiadási adatai szerint a *KFKI ISYS Informatikai Kft.*, de a csoport oldalán erről nem kapunk információt.

Az archívumban a CD adatai szerint az elmúlt száz év népzene gyűjtéséből 1831 hangzó példa, 2292 kotta és 228 fotó áll rendelkezésünkre, sok hasznos keresési szempont szerint rendszerezve.

Az adatbázis különlegessége, hogy a fejlesztők definiáltak egy olyan kottaleíró nyelvet (*Visual Notation Format*), amely kották tömör ábrázolását teszi lehetővé internetes környezetben. Ennek segítségével kirajzolhatók és szerkeszthetők a kottaképek. Lehetővé vált a dallamok keresése és összehasonlítása azáltal, hogy a program születésekor – a világon egyedülálló módon –, idővetemítéssel módszer segítségével kiszámítható lett az eltérő hosszúságú, és különböző ritmusú dallamok rokonsági foka.

A jól felépített, szakmailag jelentős adatbázis gazdag anyaga a keresési és összehasonlítási funkciók sokszínűségével egyaránt alkalmas arra, hogy zenekedvelő érdeklődők, énektanárok, zenészek ismeretterjesztő adattáraként szolgáljon, vagy komoly tudományos kutatások alapja legyen.

Az adatbázis jövőbeli fejlesztésére vonatkozó adatokat nem találtam, karbantartásáról nem tájékozhatnám. A látogató úgy érezheti, az oldal nem fejlődik tovább, pedig az ilyen nagyszerű program mindenképpen bővítést kíván.

A tesztelés tapasztalatai alapján a következő területeket lenne érdemes fejleszteni:

- A honlap akadálymentesítése. Tartalmánál fogva az oldal hasznos lehetne vakok és gyengén látók számára is, de a keresés nem működik egy egyszerűbb felolvasóprogrammal (pl. Hírmondó), a hangfájlokhoz így nem lehet hozzáférni. Lista vagy katalógus készítése elérhetővé tenné az egyes tételeket.
- Idegen nyelvű tájékoztató szöveg és keresőfelület kialakítása. Egy nemzetközi nyelven írt használati útmutató, és a projektet bemutató szöveg hozzáférhetővé tenné a programot a magyar népzene külföldi kutatói számára.
- További szempontok bevonása a leírásba: finomítaná a keresést, ha a példaanyagok nyelvjárását pontosabban meghatároznák, vagy kereshető lenne az adott népdalhoz köthető népszokás (jelenleg csak egyes műfajmegjelölések utalnak erre).
- Hasznos lenne a böngészési lehetőség. A dallamtípusok nevei összekötve a variánsok kezdősorából készült listával felhasználóbarátabbá tenné a rendszert.
- Ha kereshetők lennének a kapcsolódó fényképek, az eddig csak illusztrációként szereplő

anyagok információforrássá válnának. Ehhez a képek strukturáltabb leírására van szükség.

- Lehetőséget kellene teremteni a felhasználói visszajelzésre. Interaktívabbá tehető az oldal, ha fórumok köré szerveződhetnének a népdalkedvelők, saját képekkel színesíthetnék a gyűjteményt. Ha egyes rekordokhoz megjegyzéseket fűzhetnének (pl. a népdalok mellett „En így ismerem:” típusú rovat), újabb változatokkal bővíthetne a tartalom.
- A különleges dallamhasonlító fejlesztést akár térítés ellenében más adatbázisok, felhasználók számára elérhetővé téve mind nagyobb körben kutathatók lennének a hasonlósági vonások. Ki lehetne mutatni a könnyűzenében megjelenő népzenei motívumokat, vagy külföldi divatos dalok és hazai szerzemények egymásba épülését. A szoftver közzététele, továbbfejlesztése, bővítése további funkciókkal a kottaleíró nyelv szélesebb körű felhasználását tenné lehetővé.
- A hazai népzenei adatszolgáltatók közös keresőfelületének kidolgozása, szabványosított adatok összegyűjtése hatalmas, de nagyszerű feladat lenne. Mindenesetre törekedni kell az együttműködésre, és megteremteni a lehetőséget a népzenei rekordok cseréjéhez.

Az adatbázis továbbfejlesztésével, a honlap funkcióinak bővítésével a Magyar Népzenei Archívum a SZTAKI nagyszerű keresői közé emelkedhetne; a tartalom bővítésével, a felhasználók bevonásával és más hasonló témájú tartalomszolgáltatók együttműködésével az oldal a magyar népzenei, és népi hagyományörzésének egyik központi, közösségi oldalává válhatna.

Részletes értékelés

Felület, használhatóság, segítség

- A kevés grafikus elemmel díszített, ízléses nyitóoldalon rövid bemutatkozó szöveg olvasható. Innen juthatunk a részletes tájékoztatóhoz, a fejlesztők oldalához, vagy a kereséshez.
- A részletes tájékoztatóban hosszabban olvashatunk a népzene gyűjtés múltjáról és az archiválás történetéről. Itt írnak az adatbázis céljairól, bár az eredeti CD-ROM-ról nem kapunk bővebb információt, címe is csak a használati útmutatóban olvasható.
- A Szerzők menüpont az adatbázis impresszuma; a főszerkesztő és néhány munkatársa elérhetőségét találjuk itt. Hogy kihez fordulhatunk kérdéseinkkel, arra nem derül fény, csak a tipográfiai megkülönböztetés sejteti, hogy a szoftvert az in-

ternetes verzióhoz átdolgozó *Pataki Balázs* az illetékes.

- A program használatához részletes súgót készítettek. Az egyes keresési feltételek leírása világos, átlagos felhasználó számára érthető, bár a *form* kifejezés helyett szerencsésebb lenne az *úrlap*, a *plugin* helyett a *beépített eszköz* használata.
- Hasznos lenne azonban egy, a népdalok stílusát részletesen leíró magyarázat, ami a népzeneben kevésbé jártas látogató segítségére lehet. (Mit jelent a „kisambitusú”, vagy a „pszalmodizáló” kifejezés.)
- Nem ártana, ha a Súgót keresési példákkal egészítenék ki, így egyszerűbb lenne átlátni a sokféle keresési mód és kombinálható funkció működését.
- Az egyes keresési űrlapoknál külön Súgó gomb mutat a használati útmutató megfelelő pontjaira. A szövegen belüli tájékozódást megkönnyíti a horgonyok használata.
- Nehéz az egyes űrlapok között mozogni. Nincs lehetőségünk a keresés előtt választani közülük, és csak a második felületről tudunk mindkét űrlaphoz jutni. A navigációt megkönnyítené egy állandó fejléc, ahonnan űrlapot választhatunk.
- Az alkalmazások teljes megjelenítéséhez sajnos csak az Internet Explorer 5.x verziója használható. Sem karakteres, sem más típusú (Firefox) böngészővel nem kereshetők a tartalmak. Szerencsére a nyitóoldalon lehetőségünk van megfelelő böngésző letöltésére.
- Az akadálymentes használat útjába áll, hogy a keresőmezőkben, találatokban a betűméret nem változtatható.
- A tájékoztató szövegek és a keresőfelület egy nyelvű.
- Az oldalon semmilyen adatot nem találtam arra vonatkozólag, hogy az adatbázist hányan használják, a rendszert szeretnék-e bővíteni, karbantartják-e.

Keresőfunkciók, találatok

- A kereséshez három űrlap áll rendelkezésünkre: a dallampéldák, a dallamtípusok, és a kották keresője.
- A dallampéldák keresésekor listából választhatjuk ki a keresett dallam műfaját, előadásmódját, a gyűjtés helyét (vármegye- és településponossággal), a használt dialektust, és a gyűjtő nevét. Szűkítésként megadhatjuk a gyűjtés időpontját. A hangzó népzenei példákhoz tartozó néhány versszaknyi szövegekben szavakra, kifejezésekre, vagy szórészekre kereshetünk. A rendszer megkülönbözteti a kis- és nagybetűket, így csak

akkor járunk sikerrel, ha tudjuk, hogy sorkezdő helyzetben szerepel-e a keresett szó. Nincs mód ékezetek nélküli keresésre, ami gondot okozhat, mivel a népdalszövegek írásmódja gyakran tükrözi a tájnyelvi alakok kiejtését (1. ábra).

- Sajnos az adatközlők nevei közötti keresés egyáltalán nem működik.

1. ábra A dallampéldák űrlapja

- A második űrlap a különböző népdalváltozatokból képzett elvont dallamtípusok keresésére szolgál.
- Lista alapján választhatjuk ki a dallamok stílusát és a kádencia vagy szótagszám képletét. A súgó szerint ezek a funkciók csak előzetes szűrés után, vagyis a főkadencia és az első sor szótagszámának megadásával használhatók. A gyakorlatban az előbbi nem működik, az utóbbi pedig szükségtelen (2. ábra).
- Kereshetünk a típusnevek szövegében, de az ékezetek és a nagybetűk itt is korlátozzák a találati listát.

2. ábra A dallamtípusok űrlapja

- A kottázás lehetősége teszi igazán izgalmassá az adatbázist. Nagy kár, hogy ez a funkció nem működik teljesen. A legnagyobb tudományos lehetőséget kínáló funkció, bár a Súgó említi, hiányzik. Nem áll módunkban beilleszteni a találati lista kottáiból kijelölt részletet a kottakeresőbe. Az oldalon egyáltalán nem találunk *Beillesztés* feliratú gombot, így dallamhasonlítás csak a hangok egyenkénti bekottázása után lehetséges.
- A kottabeíró eszköztár segítségével hangsorokat írhatunk be egyszerű egérművelettel, és megke-reshetjük, mely dallamtípusokban fordul elő pont ilyen vagy ehhez hasonló motívum. A hasonlóság mértéke százalékosan állítható, kereshetjük a hangsort a népdal megadott számú soraiban, kizárólag ritmus, vagy dallambeli egyezések, esetleg mindkettő figyelembevételével. Megtalálhatjuk a beírt részlet bármilyen hangmagasságba áthelyezett variánsát, de kereshetünk kizárólag a hangok sorrendjére, a hangismétléseket figyelmen kívül hagyva (Motívumkeresés).
- A hangsorok létrehozásakor különböző ritmusértékű hangjegyeket helyezhetünk el, és beállíthatjuk az előjegyzést, módosító jeleket. Egyetlen kattintással kezdhetünk új kottába, de közben is módosíthatunk a jobb egérgomb használatával.

3. ábra A kottakereső

- Az űrlapok szűrői együttesen szabják meg a keresési feltételeket, nincs lehetőség külön kezelésükre. Mivel a kiválasztott feltételek egyszerre nem jelennek meg, bonyolult a kombinált keresőkérdés összeállítása. Az alaphelyzet visszaállítására csak az összes űrlap törlésével van mód, nem lehet visszatérni az előző kereséshez, sem tovább szűkíteni. Áttekinthetőbbé válna a rendszer, ha élnének ilyen funkciók, és külön kezelhetnénk a három keresőt (3. ábra).

- A keresésnél beállíthatjuk, hány találat jelenjen meg, viszont ha ez a szám kevesebb, mint a találatoké, nem tudjuk a teljes listát megtekinteni, nincsenek lapozható oldalak. Ráadásul ez a beállítás utólag nem módosítható, csak a böngésző vissza opciójával.
- A találati listában betűrendben jelennek meg a dallamok típusnevei, a lista nem rendezhető más szempont alapján. A kiválasztott tételre kattintva a képernyő másik oldalán jelenik meg az elvont dallamtípus adatlapja.
- Az adatlapon szerepelnek a keresési feltételeknek megfelelő adatok (a dallamtípushoz tartozó típusszám, stílus, szótagszám, kadenciaképlet), és az elvont dallam kottája. A hangsort meghallgathatjuk a számítógép szintetizált hangján egy beépített lejátszó eszközzel, vagy letölthetjük (MIDI formátumban). Az adatlap elmentésére nincs lehetőség (4. ábra).

4. ábra A dallamtípus adatlapja

- A típusnevek melletti háromszög jelzi, hogy van-e gyűjtésből származó hanganyag az adatbázisban. Erre kattintva a kapcsolódó tételek az anyagok gyűjtési helye és az előadásmód betűrendjében jelennek meg. Adatlapjukon az előadóra, dialektusra, a gyűjtés helyére és idejére vonatkozó adatok mellett gyakran találunk illusztrációként szereplő képeket is: jellegzetes néprajzi tájakról, motívumokról, hangszerekről, népszokásokról. Egy kép több dallamhoz tartozik, de nem tudunk keresni az így kapcsolható dallamokra.
- Az adatlapon meghallgatható, vagy MP3 formátumban letölthető a népzenei anyagok egy-egy részlete. A 30–60 másodperces felvételeken a dallamtípus egy variánsának első versszakát hallhatjuk. A versszak szövege kereshető szövegként jelenik meg, helyesírási szempontból viszont sokszor következtelen, és a felvételek minősége miatt érthetetlen részek lejegyzésénél nem egységes jelölési rendszerrel dolgoztak.

5. ábra Egy felvétel adatlapja

- Problémát jelenthet, hogy a gyűjtött hanganyagok adatlapja nem jeleníthető meg a típuspéldával egy időben. Az adatlapok között nincs közvetlen kapcsolat, a típusba tartozást csak a találati lista jelzi (5. ábra).
- Az adatlapokon nincs feltüntetve minden adattípus, a találati lista oldalán pedig a keresőkérdés, így nehéz eligazodni a tételek között. Ha vármege alapján keresünk, nem kapunk információt a tételek műfajáról, csak ha a népzenei példa adatlapjára váltunk.
- A lista megjelenítésében gyakoriak a hibák: a többi sornyi hosszúságú dallamtípusok nevei sokszor csak félig látszanak, és előfordul, hogy a legutolsó tétel mellett hiába kattintunk a háromszögre: semmi nem történik.
- Nyomtatható verziója nincs sem a találati listának, sem az egyes adatlapoknak.

Tartalom, minőség

- Az anyagok a *Magyar Néprajzi Múzeum* és az *MTA Zenetudományi Intézetének* archívumából, és magángyűjteményekből származnak.
- Csak régi stílusú népdalok vannak az adatbázisban, így is hihetetlenül széles választékát kapjuk magyar népzenei hagyományainknak.
- Az összeállítás érinti az öt nagy népzenei dialektusterület mindegyikét, a magyar történelmi vármegyék legnagyobb részét, a hangszeres és énekes zene különböző stílusú és hangvételű műfajait és típusait. A néphagyományok minden területét átölelő zene van jelen az adatbázisban a vidám csúfolódóktól, a lakodalmas daloktól egészen a sirató dallamokig.
- A sok szempontú feltárás és rendszerezés, a visszakeresés igen árnyalt, számos módon kombinálható formái hatalmas többlettértékkel látták el az önmagában is jelentős anyagot.
- Az elvont dallamok motívumainak kutatása, bevonása a keresésbe jól használható segítséget jelent a népzene tudományos vizsgálatában.

- A tartalom bővítésével, más típusú dokumentumok: képek, cikkek, szakirodalom feltárásával, és hanganyagokhoz csatolásával még sokszínűbb honlappá válhatna a Magyar Népzenei Archivum, a felhasználói kör bevonásával pedig igazi fóruma lehetne a népzene kutatóinak és rajongóinak.

Metaadatok, bibliográfiai információk

- A honlapon hozzáférhetővé tett hanganyagokat bőségesen ellátták kísérő adatokkal. Az adatok formája az adatbázison belül egységes, de nem szabványos. Hasznos lenne egy más néprajzi adatbázisból átvett, vagy saját kidolgozású teaurusz ezek egységesítéséhez. Gondolhatunk például a *Lajtha László Folklórdokumentációs Központ Audiovizuális Archivumának* kidolgozott néprajztudományi teauruszára. Egy ilyen fogalomtár használata kiküszöbölheti a gépelési hibákból, névváltozatokból adódó pontatlanságokat. Az adatbázisban kereshetünk műfajra lista alapján, de az egyes típusok között átfedések vannak: *betlehemes* kifejezésre 9 találatot kapunk, *betlehemezésre* viszont csak kettőt, ami a másik keresésre is találat; *csárdás* keresőkérdésre sem kapjuk meg a *friss csárdás* műfajjal jelölt dallamot. Figyelmetlenebb felhasználó így nem kapja meg a teljes listát.
- Más adatszolgáltatókkal való hatékony együttműködés reményében strukturált, szabványos metaadatok használatára lenne szükség. A magyar népzenei és néprajzi témájú adatbázisokban használt adattípusok hasonlóak, hasznos lenne együttműködést kezdeményezni egységes rendszer kidolgozására. Másrészt mintát jelenthetnek más zenei adatbázisok, például a *Budapest Music Centeré*, amelynek több ezer rekordja már elérhető az NDA-keresőn keresztül. Így más népzenei tárgyú adatbázisok tételeivel lehetne bővíteni a tartalmat, nemcsak hang-, de kép- és videofájlok kapcsolásával; akár a Nemzeti Audiovizuális Archivum népzenei témájú anyagait is beemelve az adatbázisba.

Budapest Music Center (BMC)

Honlap: <http://info.bmc.hu>

Fenntartó: BMC

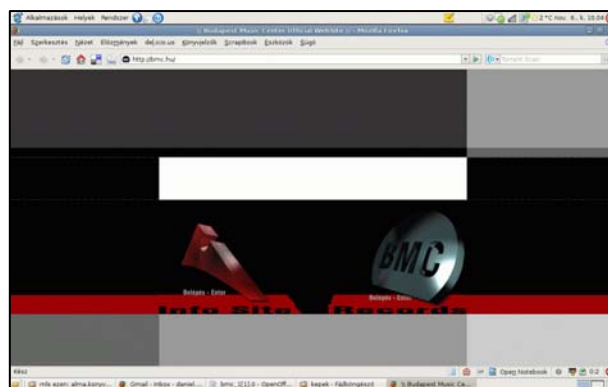
Értékelés dátuma: 2007. október 19–20.

Értékelő: Takács Dániel

Általános értékelés

A zenészek által alapított *Budapest Music Center (BMC)* 1996 óta üzemeltetett információs oldal, a BMC művész-, zeneadatbázis és zenei könyvtári katalógus az egyesület művészeti misszióját hivatott kiegészíteni. A zeneműkiadó mellett működik a *BMC Magyar Zenei Információs Központ*; ez a kettség jellemzi a honlapot is (6. ábra).

Az adatbázis tartalmazza a könyvtár kb. 65 000 tételes állományát, valamint a kiadóhoz kapcsolódó művek és művészek szintén tízezres nagyságrendű adatbázisát, a „BMC Records” pedig 134 tételt a katalógusban. A két rész annyira el van választva egymástól, hogy nehézkes átjutni a katalógusból az adatbázisba vagy a könyvtári katalógusba (utóbbiba lehetetlen is) és viszont. Ezzel komoly lehetőséget szalasztanak el: az ügyfél böngész az adatbázisban, azután ha szeretné megrendelni egy előadó CD-it, csak óriási kerülővel tudja megtenni. Ráadásul semmiféle tájékoztatót nem helyeztek el arról, hogy például: „ide kattintva megrendelheti a webshopban a művész(nő) lemezeit”, vagy „az albumot megrendelheti webáruházunkban”.

6. ábra A BMC nyitólapja

Az említett gondok szervezési hiányosságokra utalnak, ugyanúgy, mint az információs oldal széttagoltsága. A nehézkes keresési lehetőségek kiküszöbölése érdekében szerencsés lenne az „egyablakos” tájékoztatás szemlélete alapján újr gondolni a felhasználói felületet. Azt is megkockáztatom, hogy a három adatbázist (művész/zenemű/könyvtár) is érdemes lenne egyben kezelni, így talán a webshoppal is könnyebb lenne az integráció.

A honlap ergonómiája is hagy maga után kívánivalókat, nemcsak az elrendezésben, hanem a

gyorsaságban is. Ez leginkább a gondatlan tervezés számlájára írható; túl sok az egyenként betöltődő modul, egy hosszabb találati listával pedig még széles sávú kapcsolatnál is hosszú a töltődési idő. A külső megjelenítés ötletszerűnek tűnik. A keresők meglehetősen átláthatatlanok, csak alapos ismerkedést, tanulást követően lehet őket kényelmesen használni. Ráadásul semmiféle plusz információ nem szerepel sem a honlappal, sem az adatbázissal kapcsolatban, és a megjelenített elérhetőségek sem ott vannak, ahol igazán szükség lenne rájuk (pl. a Zenemű-adatbázisnál a zenemű-info e-mail cím stb.)

Sajnos nem könnyíti meg a gép általi olvashatóságot a táblázatos tartalom-elrendezés, valamint a keretes megoldások. Hiányzanak az adatbázisok használhatóságát segítő többlétszolgáltatások, mint az e-mail és közösségi felhasználást segítő: például rekord mentése, könyvjelzőzése, megjegyzések hozzáfűzése, téma- vagy címkefigyelés). Ezen kívül RSS-csatornát lehetne elhelyezni a különböző cikk-kategóriákra és tartalmakra is.

Az adatbázis az eddig kihasználtakon kívül még rengeteg lehetőséget rejt magában. Az oldal, komolyabb fejlesztés eredményeképpen mind üzleti, mind tudományos szempontból kiemelkedő helyet foglalhatna el a szakterületen. A következő fejlesztéseket javasolnám:

- az ergonómia újragondolása (milyen elrendezés lenne optimális a használónak, mivel lehetne gyorsítani az adatbázis használatát);
- az ún. web2.0-s eszközök bevonása (feedback – visszajelzési lehetőség mindenhol, RSS, könyvjelzőzés, virtuális könyvespolc/hangtár létrehozása, ennek megosztása másokkal, hozzászólási lehetőség, nyílt csatlakozási pontok (API) létrehozása, hogy akinek kedve van, írhasson hozzá egy Google/Netvibes keresőt stb.);
- üzleti szempontú fejlesztések (a használók motiválása, segítése a vásárláshoz/ban az adatbázis, a katalógus és a webshop szorosabb összekötésével, letölthető bannerek, ikonok, akár reklámok elhelyezése).

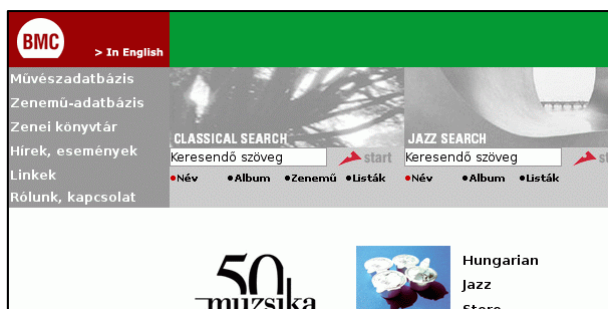
Részletes értékelés

Felület, használhatóság, segítség

- A felület meglehetősen kezdetleges. A tartalom száraz közlésén kívül nem sokat kínál, számos lehetőség hiányzik (interakció, címkézés, külső források, galériák). A „spártaira” sikerült menüsor elhelyezése nem túl szerencsés. Jó lenne kettébontani a menüt; felülre (kapcsolat, elérhetősé-

gek, regisztráció, feedback) és baloldalra (könyvtár, katalógus, adatbázis, keresők, csatolók, valamint a jövőbeni integráció esetén a webshop is) áthelyezni a funkciókat. A kezdőlapon lehetne megjeleníteni az aktuális híreket, eseményeket, tudnivalókat (akár naptár segítségével), és az egész lapot elfoglaló ikonokat kisebb méretben oldalra vagy alulra elhelyezni. Az aktuális pozíció nem tükröződik mindig a fejlécben vagy a menüben, illetve ahol igen, ott meglehetősen következtelenül. Az egységes megjelenítés legfőbb akadálya a keresőablakok pozíciója; ezen segíthetne a keresők összevonása, egységesítése.

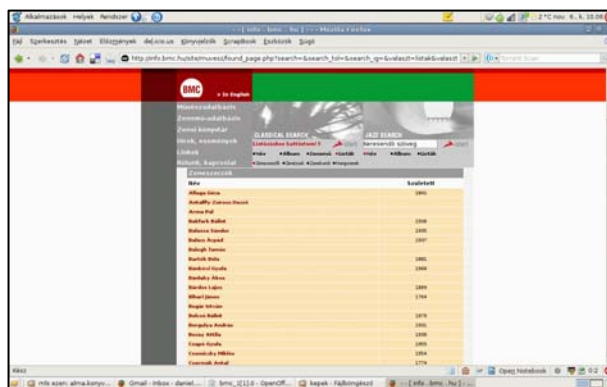
- Pozitívum, hogy az angol nyelvre váltásnál nem kerül vissza a használó a kezdőlapra, hanem az aktuális oldal angol változatán találja magát.
- A dizájn visszafogott, de nem túl igényes a tipológia és az elrendezés (ez kapcsolódik az ergonómiához is). Túl sok a félkövér, „bumfordi” betű, egy ilyen jellegű adatbázisnál és honlaponál elegánsabb megoldásokra számíthatunk. Érdemes lenne stíluslapokkal alakítani a megjelenésen, újból megemlíteném a táblázatokba rendezett tartalm megjelenítést, valamint a lap megfelelő a W3C ajánlásainak, és gyorsabb, akadálymentes használatot tenne lehetővé. Ha valaki már kiismeri magát a lapon, nem okoz gondot a tájékozódás, de eddig eljutni koránt sem egyszerű. Nagyon hiányzik az egységes, az egész oldalt átfogó információs rész, amely tartalmazza egyrészt a legfontosabb tudnivalókat az adatbázisokról (használatokról, céljukról és készítőikről), másrészt részletesebb magyarázatot és segítséget nyújt az egyes funkciókhoz: kereső, találatok megjelenítése és böngészése. Minden adatbázishoz szükség van részletes ismertetőre: milyen célból készült, mi található benne, ki foglalkozik a gondozásával – e-mail címmel! vagy akár azonnali üzenetküldési lehetőséggel, hibavisszajelző űrlap (feedback form) és kezelési útmutató (akár letölthető PDF formátumban, ami főként könyvtáraknak lehet hasznos a használóképzéskor).
- Lehetőséget nyújtanék az arra hajlandóságot érzőknek, hogy külső webes eszközöket fejlesszenek, kapcsoljanak az adatbázishoz, például keresőt a különböző webes „asztalokhoz” (Netvibes, iGoogle stb.), és néhányat magam is bevezetnék (ezek a már említett RSS, közösségi aspektusok – pl. a megosztás). Erősíteném a felhasználói visszajelzések fogadását, amihez elég lenne egy olyan e-mail cím elhelyezése minden oldalon, amelynek végén egy vagy több, állandóan elérhető szakember várja a kérdéseket, akár technikai, akár szakmai tárgykörből (7. ábra).

7. ábra A keresőfelület és a menü

Keresőfunkciók, találatok

- Az adatbázis talán indokolatlanul szét van darabolva, ezért a keresőfelületek is túlságosan bonyolultak, és a segítség hiánya miatt használatuk egyáltalán nem egyértelmű. A lapon négy plusz egy kereső található. Ezekből kettő fogadja a látogatót (a magyar nyelvű felületen is angol megnevezéssel: „Classical Search”, „Jazz Search”), ráadásul ez a kettő a legösszetettebb. Mindkettőnél azonnal több keresési mezőből választhatunk, amelyek a keresési ablakot, módot is befolyásolják (pl. az évek szerinti keresésre kattintva a beviteli mező átalakul úgy, hogy egy időintervallumot adhatunk meg). Létezik kötött szavas keresés (pl. kiadók listája), de kérhetjük külön a listákat is (a böngészés helyi elnevezése, ami zavaró lehet szakemberek, könyvtárosok számára, az átlagfelhasználónak is félrevezető). Mivel a két kereső egymás mellett van, akár párhuzamosan is írhatunk be kereséseket, de ez zavarja az átláthatóságot. Hiányzik a lehetőség, hogy a két adatbázishoz ezen a felületen is hozzá lehessen férni. Megoldanám a gondot egyetlen, Google-szerű keresőablakkal, amely aztán felkínálná az összetett keresést.
- A zeneműkereső egy „egyszerű” és egy „összetett” keresést kínál, de az egyszerű sem egyszerű keresés, és az összetett is pusztán az egyszerűnek egy kiterjesztett változata, nem pedig komplex keresést felkínáló felület. A kapott felület viszont impozáns, akár a műben szereplő hangszerek számát, akár a mű időtartamát is meg lehet határozni.
- A kereséseknél (és ez mindegyikre igaz) nem lehet csonkolni, nem működnek a logikai operátorok sem, ami a ténylegesen összetett kereséseket ellehetetleníti, ráadásul legtöbbször csak lenyíló menüből választhatunk, így a minimális (szabadszavas) szabad keresés lehetősége sincs meg. A keresések után törlődik a keresőfelület, így a következő kereséshez újra be kell gépelni a kívánt nevet, címet stb.

8. ábra Keresés a könyvtárban

- A könyvtár keresőjére is érvényes ez az állandó és furcsa elkülönítés, egyszerre csak vagy kottára, vagy könyvre, vagy hang- és videoanyagra lehet keresni (8. ábra). A megjelenítés alapján a többi adatbázissal közös keresőmotort használnak, már csak ezért is teljességgel érthetetlen az integráció hiánya. Az viszont pozitívum, hogy a keresési eredmények listája alatt mindenhol ott van a nyomtatóikon, így egy kattintásra lehet kinyerni (és elmenteni) adatokat. (A felhasználók szempontjából szerintem mindképpen fontos lenne, ha le lenne írva a honlapon, hogy a nyomtatással egyben el is menthetjük az adott oldalt. Ezt a sűgő mellett egy ikonnal is lehetne jelezni.)
- A keresések a honlap töltődési idejéhez képest gyorsak, a teljes listát (esetenként akár több ezer rekordot is!) kapjuk eredményül (opcionálisan talán egy lapozót be lehetne építeni 10–20–50–100 rekordonként).

Tartalom

- A kapott tartalom részletes, kielégítő, párszor azonban törött csatolót tartalmaz, de szerintem még több külső hivatkozás szerepelhetne az egyes művészek, művek mellett.
- Az adatbázis a klasszikus és a jazz zene világából épül. Egyértelmű adat nincs rá, de az adatbázisban szereplő rekordok száma több ezer. Gyűjtőköre főként a közép- és kelet-európai térséget fedi le, ennek ellenére a zeneszerzők, zenészek és együttesek magyarok. Az egyes típusokat kilistázva tekintélyes mennyiség jelenik meg a monitoron, ám rájuk kattintva sokszor elég gyér információhoz juthatunk (pl. az együttesek adatlapjain).
- Metaadatokkal jól el vannak látva a rekordok, leginkább a tartalomhoz kapcsolható külső források, továbblépési lehetőségek hiányoznak.
- Sajnos az nem derül ki, hogy hogyan lehet például új rekordot beküldeni, vagy csak javasolni

(új együttes, zenész, zenemű stb.). A felhasználó-tartalom viszony csak egyirányú, ami elegendő lenne, ha valaki csak informálódni szeretne, de komolyabb használathoz nem kielégítő (az elkötelezett zenerajongó, esetleg zenetudós, akit nem elégíti ki a tartalom, esetleg szívesen közrebocsátaná ismereteit, de erre nem kínálnak lehetőséget).

- A tartalom bővülésének üteméről sincs híradás, ami esetleg szintén eltántoríthat kutatókat, hiszen nem érdemes olyan adatbázist használni, amelynek fejlődése nem bizonyított (l. még az előző pontban írtakat).
- Ha pedig bővül az adatbázis, azt semmilyen módon nem lehet követni. Ennek kiküszöbölésére ajánlom az egyes témákhoz (rekordokhoz) és globálisan is RSS-csatornák használatát, amelyekre a felhasználó feliratkozva automatikusan értesülhet az újdonságokról. Havi hírlevélben is közölni lehetne a friss rekordokat, illetve azok összefoglalóját.

9. ábra A „Rólunk, kapcsolat” c. oldal

- Össze lehetne gyűjteni a hasonló témakörben működő zenei portálokat, blogokat, és ezek alapján is bővíteni lehetne az adatbázist. Jó lenne megoldani, hogy az egyes zenekarok, zenészek, zeneszerzők – bizonyos keretek között – maguk is szerkeszthessék a róluk szóló rekordokat (9. ábra).

Metaadatok, együttműködési lehetőségek

- Metaadatok a kódban gyakorlatilag nincsenek, így a keresőmotorok, ha egyáltalán „látják”, akkor sem helyezik a találati listán olyan helyre, amit a felhasználó még megnéz (pl. a második találati oldalon szerepel már csak a honlap linkje). Ebből a szempontból fontos lenne az ún. SEO (Search Engine Optimization) alapelveit beemlíteni a honlap tervezésénél (a fejlécben

kulcsszavak elhelyezése, táblás szerkezet lecserélése stb.). A metaadatok akkor is fontos szerepet tölthetnek be, ha a fejlettebb használati eszközök is csatlakoznak az adatbázis fegyvertárához, így például a témafigyelés egyik alapköve, de hasznos lehet a rekordok mentésénél és visszakeresésénél is. Jó megoldás lenne egy „hasonló <rekordok>” (előadó, album, zenemű) ajánló, amely a rekordok metaadatai alapján ajánlja a hozzá közel eső tételleket.

- Az egyes rekordoknak van saját URL-jük (ami jó, ha mondjuk egy tételt el akarunk tenni a könyvjelzőink közé), bonyolultságuk azonban megnehezíti az átláthatóságot és az egyszerű használatot.

MTA Zenetudományi Intézet online adatbázisok

Honlap: <http://db.zti.hu/>

Fenntartó: MTA Zenetudományi Intézet

Értékelés dátuma: 2007. november 16–18.

Értékelő: Somogyi Tamás

Általános értékelés

Az *MTA Zenetudományi Intézet (ZTI)* nyilvánosan elérhető adatbázisainak főoldaláról (<http://db.zti.hu/>) juthat a látogató többek között a népzenei adatbázisok tartalmához. Az intézet 2004 és 2007 között pályázati úton, szakmailag magas színvonalon készítette el és tette elérhetővé a következő adatbázisokat: 10. ábra.

- „A kb. 14 000 rekordot tartalmazó Bartók-rend adattárolmányának internetes publikációja”, melyet „eredeti hangzó felvételek, beszkenelt táplapok és lejegyzésvariánsok, digitális kottaképek, térképázatok” tesznek teljessé.
- A „Publikált népzenei hangfelvételek” kb. 6000 hangfelvételt tartalmaz a felvétel és a kiadvány részletes adataival.
- A „Kiadványok eredeti népzenei felvételekkel” címszó alatt 309 népzenei kiadvány adatai érhetőek el.

Ezen kívül még fotó-, valamint táncfilm-adatbázis áll az érdeklődők rendelkezésére, azonban jelen értékelésben csak a fenti népzenei tartalmak szerepelnek.

10. ábra A Zeneudományi Intézet adatbázisainak főoldala

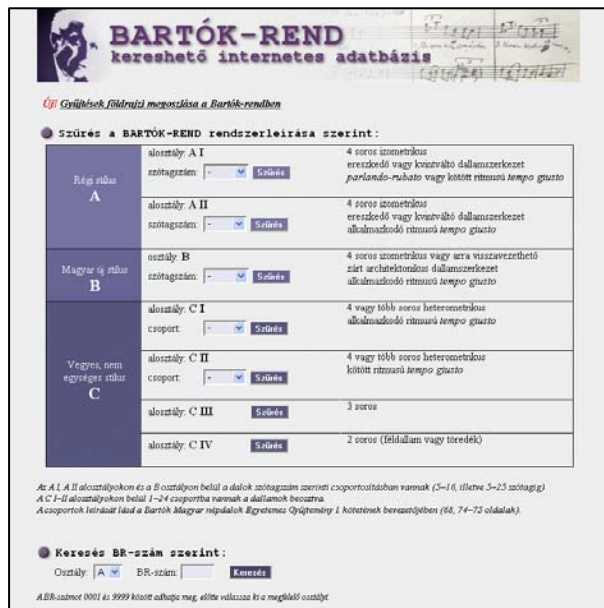
A hangfelvételek és a kiadványok, valamint a Bartók-rend gyűjtemény ugyanazzal a webes publikálást megvalósító, ingyenes szoftverrel készült, így megjelenésükben szinte egyformák ezeknek a tartalmaknak az oldalai. Igaz, a Bartók-rend (nagyobb méretű fejlesztésről lévén szó) külön főoldalt is kapott: <http://db.zti.hu/br/> címen.

A látogató sajnos már a belépésnél szembesülhet a tartalmak közötti átjárhatóság problémáival. A fenti tartalmak oldalairól ugyanis nincs csatoló vissza a <http://db.zti.hu/> főoldalra. Vagyis, egyfelől nem lehet visszajutni a kiindulási pontra, másfelől a látogatót a honlapok készítői nem vezetik a többi tartalomhoz (11. ábra).

A Bartók-rendnél pedig teljesen érthetetlenül mint ha két, különálló oldal is létezne. A <http://db.zti.hu/> főoldalról a <http://db.zti.hu/br/> oldalra jut a látogató (amelyről szintén nem lehet visszalépni), ugyanakkor létezik egy <http://db.zti.hu/bartok/> oldal is (12. ábra), ugyanazon tartalommal. Ez utóbbi oldalt azonban nem lehet elérni sem a ZTI főoldaláról, sem az első Bartók-rend oldalról.

11. ábra A <http://db.zti.hu/br> nyitóoldala

12. ábra A <http://db.zti.hu/bartok> nyitóoldala

A népzenei hangfelvételek folyamatos bővülését ígérik a szerkesztők, ám egyik adatbázisról sem lehet megállapítani, hogy az valójában mikor is bővült, változott. A főoldal tetején egy 2005-ből származó látogatottsági statisztika olvasható. Mindezek alapján akár még az a benyomás is születhet a látogatóban, hogy az adatbázisok magukra maradtak. Tartalmát tekintve a legkisebb túlzás nélkül kijelenthető, hogy páratlan kincseket elérhető tévő szolgáltatással találkozhatnak az érdeklődők, amelyet folyamatosan bővíteni, fejleszteni kellene.

Megfontolandó fejlesztési javaslatok lehetnek a közeljövőre nézve a következők:

- Tartalmi bővítés, ami alatt a már elérhető tartalmak bővítése, a digitalizálás folytatása és újabb tartalmi kör kialakítása értendő. Ez utóbbira példa az újabb gyűjtemények rendszerezése és publikálása, valamint – kihasználva a meglévő szakmai tudást, tapasztalatot – publikációk, tanulmányok stb. megjelentetése.
- A tartalmak, adatbázisok közös kereshetőségének megteremtése, a jelenlegi egymástól való elzártság megszüntetése.
- Több keresőfelület, keresési lehetőség készítése, több nyelven elérhetővé tétele, az akadálymentes verziók kialakítása.
- A látogatók bevonása a honlap életébe legalább annyira, hogy visszajelzéseket adhassanak a szerkesztőknek, segítve ezzel a munkájukat. Bizonyos mértékig tartalmi kérdésekben is bevonható a közönség, például kérdések feltevésének

lehetőségével, gyűjtemény ajánlásának lehetőségével.

- Minél több együttműködés kiépítése keresőszolgáltatásokkal, hogy minél több és több helyen jelenhessen meg ez az értékes tartalom, és minél több helyről legyen elérhető.
- Együttműködés kiépíthető akár kiadókkal is, mivel igényes CD-k, DVD-k és könyvek könnyen felkelthetik a látogatók érdeklődését az adattárzsis böngészése közben.

Remélem, hogy a <http://db.zti.hu/> még nagyon sokáig mutathatja be a magyar népzeneét mindenkinek, és nem válik a világháló egyik elhagyott „szellemoldalává”.

Részletes értékelés

Felület, használhatóság, segítség

- Az MTA Zenetudományi Intézet adattárzsisainak felülete egyszerű, mégis igényesnek és barátságosnak mondható. Talán érdemes lenne elgondolkodni a hófehér háttérszín megváltoztatásán egy kellemesebb színre.
- A betűméretek növelésére sehol sincs lehetőség, és egyáltalán nem készült akadálymentes verzió, ami óriási hiányosságnak tekinthető.
- A felületek, és maguk az adattárzsisok csak magyarul olvashatók, egyetlen világnyelven sem készült verzió. A magyar népzene bemutatásának és megőrkítésének nem szabadna csak magyar nyelvűnek lennie. Büszkén kellene közözetenni kincsünket minél több nyelven!
- A főoldalról elérhető egy érthető használati útmutató, mely az összes adattárzsis megtekintését segíti, mivel mindegyik ugyanarra a keretrendszerre épül.
- A tartalmakkal kapcsolatosan kevés, a publikálásukról, bővülésükről pedig szinte semmi sem olvasható. Abban sem lehet biztos a látogató, hogy a honlap egyáltalán bővül-e még, vagyis érdemes időnként visszatérni.
- A szerkesztők mintha nem várnák a látogatók visszajelzéseit, észrevételeit, kérdéseit. Nincs nyoma annak, hogy a szerkesztők kapcsolattételre bátorítanak az olvasókat.
- A Bartók-rend két külön felületet is kapott: a főoldalról elérhető <http://db.zti.hu/br/>, és a főoldalról nem elérhető <http://db.zti.hu/bartok/> aloldal. Az előbbi kis honlapként akár önmagában is megállná a helyét, míg az utóbbi csak egy keresőfelület. Érthetetlen, hogy miért e kettősség, miért e két, egymástól elválasztott oldal ugyanarra a tartalomra.

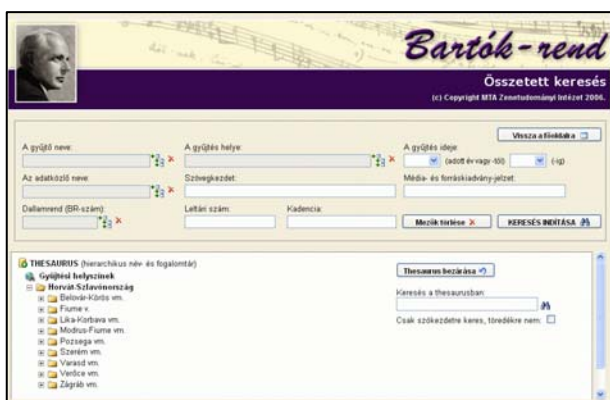
- Nemcsak a két Bartók-rend aloldal, hanem a többi aloldal sem átjárható, nincsenek ugrópontok egymásra. Ráadásul, még az adattárzsisok főoldalára sem mutatnak csatolók az aloldalakról. Egyfelől kényelmetlen, hogy a böngésző „vissza” gombját kell használni, másfelől azt sugallja, hogy a szerkesztők nem is szeretnék, ha a látogatók az összes tartalmat böngésznék. Nem vezetik a nézőket a tartalmak, adattárzsisok között, mintha az adattárzsisokat olyan, egymástól teljesen különálló szerkesztőcsapatok készítették volna, akik egymással nem szeretnék együttműködni, de a Zenetudományi Intézet „linkajánlójába” mégis felvette mind egyik aloldalt.

Keresőfunkciók, találatok

- A népzenei hangfelvételek és a kiadványok tartalma táblázatos formában jelenik meg, egy oldalon tíz, illetve húsz tétel. A táblázat fejlécében egy oszlopnévre kattintva lehet a lista sorrendezését megváltoztatni. Az ötlet nagyon jó, a megvalósítása ügyetlen. A „Kiadványok” táblázatában például a „Megjelenés ideje”-re kattintva lehet megjelenési idő szerint rendezve listázni a találatokat. Ám azok az elemek kerülnek az így rendezett lista elejére, amelyekhez nincs megadva megjelenési idő (46 ilyen tétel van, és a táblázat tíz tételt listáz egy oldalon).
- A táblázatok egy-egy sorára kattintva jelenik meg a táblázat jobb oldalán az adott rekord összes adata egy kis táblázatban. A megvalósítás itt sem nevezhető jónak. A jobb oldalon ugyanis a kis táblázat mezői nem dinamikusán állnak elő, pontosabban, nem veszik figyelembe a kiválasztott rekord kitöltöttségét. A „Szesztai Népdalkör” című rekordnak például a címén kívül csak a kiadói jelzete ismert, de ez a két metaadat mégis egy kilencsoros táblázatban jelenik meg.
- A hangfelvételek és a kiadványok adattárzsisokhoz egy-egy keresőfelület készült, amely megjelenésében ugyanolyan, természetesen a keresőmezőkben különböznek. A kis- és nagybetűkre a keresőmotor érzéketlen, azonban ékezet nélkül nem működik a keresés egyik adattárzsisnál sem.
- A publikált hangfelvételek keresőfelületén legördülő listából választható ki a megye és a helység. A listák azonban nem segítik a keresőt: Arad vármegye kiválasztása után még mindig az összes helység közül lehet választani. Ugyanígy a műfaj és a részletes műfaj keresőmezők legördülő listái sem dinamikusak (13. ábra).
- A hangfelvételek keresőfelületének alján szerepel a következő két sor: „A kijelölt dal előfordulásai különféle kiadványokban: Nincs egyetlen rekord sem a táblázatban. A 'Hozzáadás' gombbal hozhat létre újat.” A 'Hozzáadás' gombot még nem sikerült megtalálni az oldalon.

13. ábra A „Publikált népzenei hangfelvételek” keresőfelülete

14. ábra A Bartók-rend összetett keresőfelülete

- A Bartók-rend két aloldala két külön keresőfelületet hordoz: a <http://db.zti.hu/br> aloldalon az „Összetett keresés” menüje és maga a <http://db.zti.hu/bartok/> aloldal. Az előbbinél a gyűjtés helyét fokozatosan szűkítheti a látogató (ország, megye, járás, helység), ahogy a Bartók-rend osztályozásának megfelelően a népdal besorolását is (dallamrend stílusa, alosztály, szótag-szám). Ez utóbbi fokozatos szűkítésére a második keresőfelületen is mód van, de ott nincs földrajzi keresési lehetőség. Itt a szűrés intelligensebben megoldott, mint a kiadványoknál és a hangfelvételeknél (14. ábra).
- Mindkét Bartók-rendhez készült keresőfelületen lehet keresni a kezdősor alapján, de csak ékezetes betűk használatával. Viszont elég csak egyetlen szót, vagy akár szótöredéket beírni, a keresőmotor így is megtalálja a keresett népdalt.

Tartalom

- Az MTA Zenetudományi Intézetének többek között a következő három kiváló és értékes tar-

talmú adatbázisa érhető el: a „Bartók-rend”, a „Publikált népzenei hangfelvételek” és a „Kiadványok eredeti népzenei felvételekkel”. E három adatbázisban eredeti kották, szkennelt szövegek olvashatók, illetve egyes népdalok meg is hallgathatók.

- A meglévő tartalom bővüléséről, a szerkesztők jövőbeli elképzeléseiről nincs információ, így sajnos abban sem lehet biztos a látogató, hogy az adatbázisok még bővülnek.
- A meglévő tartalmak bővülése mellett újabb tartalmak megjelenése is elgondolkodtató lehet. Kihasználva az intézet szaktudását, a szerkesztők a népzene iránt érdeklődő látogatók számára szakmai anyagokat, tanulmányokat készíthetnek.
- Iskolákkal, pedagógusokkal együttműködve oktatási segédanyagok, tanórákon felhasználható tartalmak is készülhetnek.

Metaadatok, együttműködési lehetőségek

- Az elérhető tartalmak nagy része kellően ellátott metaadatokkal, de azért a metaadatok készítése nem maradhat abba. A keresés segítésére, pontosítására, még több metaadat előállítására lenne szükséges. Ezen kívül a jelenlegi leíró adatok javítása is indokolt. A Bartók-rend tartalmi részénél például üres a szövegkezdő mező, vagy „(szövege hiányzik)” vagy „-” jel olvasható benne.
- A metaadatok több nyelvű beépítése sem lenne felesleges, hiszen a magyar népzene sokak számára lehet érdekes.
- A metaadatokat felhasználva mindenképpen szükséges minél több keresőben megjeleníteni annak érdekében, hogy a Zenetudományi Intézet népzenei tartalmi minél több helyről, minél több úton legyenek hozzáférhetőek.

Beérkezett: 2007. XI. 21-én.

Kőrös Kata

az ELTE BTK negyedéves informatikus könyvtáros szakos hallgatója.
E-mail: koroskata@gmail.com

Somogyi Tamás

rendszer-szervező informatikus.
E-mail: somogyit@freemail.hu

Takács Dániel

a Moholy-Nagy Művészeti Egyetem Könyvtárának webkönyvtárosa.
E-mail: dtakacs@mome.hu